

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ В УКРАЇНІ

LEGAL REGULATION OF PHYSICAL THERAPY IN UKRAINE

Рудницька О.П., к.ю.н.,

доцент кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Магась-Демидас Ю.І., к.і.н.,

доцент кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Стаття присвячена питанням правового регулювання фізичної терапії в Україні. Досліджено поняття фізичної терапії, виокремлено її ознаки, особливості та порядок надання послуг фізичними терапевтами. Встановлено, що відносини з надання послуг фізичної терапії, що виникають між пацієнтом та фізичним терапевтом (закладом охорони здоров'я, реабілітаційним центром тощо), є приватноправовими. Обґрунтовано, що фізична терапія – це процес забезпечення розвитку, максимального відновлення та підтримання рухової і функціональної спроможності осіб з обмеженнями повсякденного функціонування або таких дій, в яких можуть виникнути такі обмеження.

Визначено місце інституту фізичної терапії з огляду на її зміст та призначення в системі реабілітації у сфері охорони здоров'я. Встановлено підстави надання послуг із фізичної терапії як процесу, що спрямований на допомогу людям із функціональними, руховими порушеннями, при цьому наголошено, що такі порушення можуть бути вродженими чи набутими, тимчасовими, прогресувати або не прогресувати, а також вони можуть бути пов'язані з травмою або захворюванням. Проаналізовано коло осіб, які мають право надавати послуги з фізичної терапії, а також їхній правовий статус. Зауважено, що фізичні терапевти можуть як працювати у закладах охорони здоров'я, різних центрах, територіальних громадах тощо, так і займатися незалежною професійною діяльністю.

Дане визначення поняття «фізичний терапевт»: це фахівець із реабілітації галузі охорони здоров'я, діяльність якого пов'язана зі зміцненням здоров'я, забезпеченням розвитку, максимального відновлення та підтримання рухової і функціональної спроможності осіб з обмеженнями повсякденного функціонування без застосування ним медикаментозних, хірургічних або радіологічних засобів.

Ключові слова: реабілітація у сфері охорони здоров'я, фізична терапія, фахівці з реабілітації, фізичні терапевти.

The article is devoted to the issues of legal regulation of physical therapy in Ukraine. The concept of physical therapy is studied, its features, specialties and the order of rendering services by physical therapists are singled out. It is established that the relationship between the patient and the physical therapist (health care facility, rehabilitation centres, etc.), arising from the provision of physical therapy services, is private law. It is substantiated that the characteristic features of physical therapy, as a process of development, maximum recovery and maintenance of motor and functional capacity of persons with disabilities, is its purpose, the range of entities that can provide physical therapy services (physical therapists), and special procedure for providing such assistance.

The place of the institute of physical therapy, taking into account its content and purpose, in the system of rehabilitation in the field of health care is determined. The grounds for providing physical therapy services as a process aimed at helping people with functional, motor disorders have been established, emphasizing that such disorders can be congenital or acquired, temporary, progressive or non-progressive, and they can be associated with injury or illness. The range of persons, who have the right to provide physical therapy services, as well as their legal status are analysed. It is noted that physical therapists can work in health care facilities, various centres, local communities, etc., and engage in independent professional activities.

The concept of "physical therapist" is defined as a specialist in the rehabilitation of health care, whose activities are related to health promotion, development, maximum recovery and maintenance of motor and functional capacity of persons with disabilities of daily functioning without the use of drugs, surgery or radiation therapy.

Key words: rehabilitation in the field of health care, physical therapy, rehabilitation specialists, physical therapists.

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних процесів населення нашої планети та України зокрема живе в постійному напруженні, моральне та фізичне виснаження призводить до погіршення самопочуття. Це зумовлює необхідність застосування нових підходів до вирішення проблем здоров'я різних соціально-демографічних груп населення. Одним із них є зростання попиту на послуги фізичної терапії, застосування новітніх комплексних технологій для відновлення, зміцнення та збереження здоров'я. Актуальність теми дослідження також пов'язана з тим, що 3 грудня 2020 року законодавчим органом нашої держави було прийнято Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я». Тому актуальним та своєчасним є дослідження понятійного апарату законодавства про фізичну терапію, виокремлення ознак такого виду діяльності та місця інституту фізичної терапії в системі охорони здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам правового регулювання договірних зобов'язань у сфері охорони здоров'я, окремим аспектам надання послуг фізичної терапії присвячені дослідження вітчизняних учених: М. Брагинського, Т. Волинець, О. Крилової, А. Савицької, І. Сенюти, О. Смотрової, О. Прасової, Г. Оверко та інших. Питання підготовки фахівців із фізичної терапії висвітлюються в дослідженнях Ю. Арешіної,

О. Безпалої, А. Герцика, В. Кукси, О. Лянної, Р. Маслова, Л. Сущенко тощо. Заслугує на увагу дисертаційне дослідження С. Булеци «Право фізичної особи на життя та здоров'я як об'єкт цивільно-правової регламентації: порівняльно-правовий аналіз регулювання в Україні, Угорській, Словацькій та Чеській Республіках» [1]. Договірні зобов'язання у сфері надання медичних послуг проаналізовані в дисертації А. Герц [2]. Питанням юридичного забезпечення права на медичну допомогу присвячені роботи В. Віткової [3]. Проблеми цивільно-правової відповідальності у сфері надання медичних послуг стали предметом дослідження С. Михайлова [4]. О. Пунда досліджувала поняття та проблеми здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини [5]. Співвідношення понять «фізична реабілітація» та «фізична терапія», їх функціональне спрямування аналізував А. Герцик [6]. Разом із тим проблеми правового регулювання фізичної терапії в Україні ще не були предметом комплексного дослідження правників.

Метою статті є дослідження понятійного апарату, виокремлення ознак та здійснення аналізу законодавства про фізичну терапію, з визначенням усіх позитивних і негативних тенденцій правового регулювання цих відносин, що дасть змогу уникнути неправильного їх застосування у процесі реформи.

Виклад основного матеріалу. На думку В. Віткової [3], О. Пунди [5], Р. Стефанчука, А. Зелінського [7], одним із природних прав людини є право на здоров'я. Сфера охорони здоров'я є складним комплексом суспільних відносин, зокрема медичних та реабілітаційних, організаційно-розпорядчих, фінансово-податкових, що регулюються різними галузями законодавства. Хоча охорона здоров'я є одним з основних напрямів державної політики України, що визначено п. 6 ст. 92 Конституції України [8], ст. 12 Основ законодавства України про охорону здоров'я [9], механізм його законодавчого забезпечення потребує значних змін. Проблеми відносин у сфері охорони здоров'я вимагають не тільки якнайшвидшого та якісного реформування законодавства в цій галузі, а й удосконалення діяльності органів державної влади, спрямованої на збереження і зміцнення здоров'я населення нашої держави.

Відносини, що є об'єктом цього дослідження та виникають між пацієнтом та фізичним терапевтом (закладом охорони здоров'я, реабілітаційним центром тощо) є приватноправовими. У процесі здійснення своєї діяльності фахівець із фізичної реабілітації (фізичний терапевт) щоразу стикається з проблемою оформлення трудових відносин із закладом охорони здоров'я, а також відносин із наданням відповідних послуг своїм пацієнтам на договірній основі як самозайнята особа. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що в чинному законодавстві про охорону здоров'я такі поняття, як «фізична терапія», «фахівці з реабілітації» відсутні, а більша частина понятійного апарату є застарілою та такою, що не відповідає міжнародним стандартам.

Так, Основи законодавства про охорону здоров'я (далі – Основи) визначають заклад охорони здоров'я як «юридичну особу будь-якої форми власності та організаційно-правової форми або її відокремлений підрозділ, що забезпечує медичне обслуговування населення на основі відповідної ліцензії та професійної діяльності медичних (фармацевтичних) працівників» (п. 2 ч. 1 ст. 3 Основ). Проте таке визначення не може задовільнити відносини у сфері охорони здоров'я та їх суб'єктів, зокрема, воно не в повному обсязі розкриває саму їх сутність. Крім того, це поняття не включає всіх напрямів цього виду професійної діяльності, а лише медичне обслуговування. Також зі змісту цієї норми видається, що здійснювати професійну діяльність у закладах охорони здоров'я можуть лише медичні (фармацевтичні) працівники – це звужує права фахівців із фізичної реабілітації, зокрема право фізичних терапевтів на працевлаштування до зазначених закладів.

Важливим кроком до вирішення цієї проблеми стало прийняття 3 грудня 2020 року Закону України «Про реабілітацію осіб з обмеженнями життєдіяльності» № 3668, який після набрання ним чинності буде введений у дію через шість місяців із дня його опублікування (далі – Закон № 3668) [10]. Цим Законом передбачено запровадження функціонування сучасної системи реабілітації у сфері охорони здоров'я (health-related rehabilitation), а також визначено її правові, організаційні та економічні засади. Причому якісна реабілітаційна допомога, відповідно до положень вищевказаного законодавчого акта, буде надаватись особам з обмеженнями життєдіяльності безпосередньо в закладах охорони здоров'я із самого початку захворювання або травми.

У зв'язку з прийняттям вищезазначеного Закону № 3668 та необхідністю уніфікації фахової в цій галузі термінології, яку використовує як Всесвітня організація охорони здоров'я, так і професійні органи фахівців світового та європейського рівня основних реабілітаційних професій, одночасно було внесено зміни до Основ законодавства України про охорону здоров'я. Так, абзац третій ч. 1 ст. 3 вищезазначеного закону було запропоновано викласти в такій редакції: «Заклад охорони здоров'я – юридична особа незалежно від форми власності та організаційно-правової форми або її відокремлений підрозділ,

основними завданнями яких є забезпечення медичного обслуговування населення та/або надання реабілітаційної допомоги на основі відповідної ліцензії та забезпечення професійної діяльності медичних (фармацевтичних) працівників і фахівців із реабілітації». Таке поняття повніше визначає саму його сутність, включає види напрямів діяльності (медичне обслуговування, реабілітаційна допомога тощо) та прийнятне для використання його як у законодавстві про охорону здоров'я, так і в теорії цивільного та медичного права.

Необхідно зауважити, що не менш важливим і необхідним стало викладення в новій редакції поняття «медичне обслуговування», що визначається як «діяльність закладів охорони здоров'я, реабілітаційних закладів, відділень, підрозділів та фізичних осіб-підприємців, які зареєстровані та одержали відповідну ліцензію у встановленому законом порядку, у сфері охорони здоров'я, що не обов'язково обмежується медичною допомогою та/або реабілітаційною допомогою, але безпосередньо пов'язана з їх наданням». Таке визначення не тільки включило до медичного обслуговування реабілітаційну допомогу, а й розширило коло осіб, які мають право здійснювати таке обслуговування. На відміну від чинного законодавства про охорону здоров'я, Закон № 3668 до таких осіб зараховує також реабілітаційні заклади, відділення та підрозділи (ст. 11), які визначаються як юридичні особи або її відокремлений підрозділ будь-якої форми власності, а також організаційно-правової форми. Такі суб'єкти мають право надавати реабілітаційну допомогу на підставі ліцензії на провадження господарської діяльності з медичної практики, що передбачає право здійснення реабілітації у сфері охорони здоров'я.

Всесвітня організація охорони здоров'я (далі – ВООЗ) розробила систему міжнародних класифікацій «Family of International Classifications» (Сімейство міжнародних класифікацій), що включає три моделі:

- 1) міжнародна статистична класифікація хвороб і проблем, пов'язаних зі здоров'ям;
- 2) міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я;
- 3) міжнародна класифікація в галузі охорони здоров'я (служить для класифікації медичних процедур) [11].

Поняття «реабілітація» ґрунтується на моделі Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я і визначається як цілеспрямований і обмежений у часі процес. Метою такого процесу є запобігання інвалідності під час лікування відповідного захворювання, а також допомога хворому в досягненні максимальної психічної, професійної, фізичної, соціальної та економічної повноцінності, на яку він буде здатний у межах захворювання [12].

Необхідно зауважити, що такі поняття, як «реабілітація у сфері охорони здоров'я», «фізична терапія» та ін., відсутні в чинних Основах. Поняття окремих видів реабілітації визначені у Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» [13]. Проте цей законодавчий акт регулює лише одну сферу реабілітації (стосовно осіб з інвалідністю). Реабілітація ж у сфері охорони здоров'я включає широкий спектр як напрямів та видів такої реабілітації, так і кола осіб, які здійснюють такі послуги (фахівці з реабілітації) та їх отримують (особи з обмеженнями повсякденного функціонування). Ст. 20 Закону № 3668 визначено поняття реабілітації у сфері охорони здоров'я. Проаналізувавши його, можна виокремити ознаки вказаного поняття:

- 1) є комплексом заходів;
- 2) здійснюється фахівцями з реабілітації, які є наймайними працівниками (працюють у реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах, інших уповноважених суб'єктах господарювання; в складі мультидисциплінарних реабілітаційних команд) або самозайнятими особами;

3) надається особам з обмеженнями повсякденного функціонування або членам їхніх сімей;

4) метою є досягнення та підтримка оптимального рівня функціонування та якості життя в середовищі особами з обмеженнями повсякденного функціонування.

Отже, поняття «реабілітація у сфері охорони здоров'я», визначене у Законі № 3668 (ст. 20), відповідає міжнародним стандартам та може застосовуватися в чинному законодавстві України.

Нині основними законодавчими актами, що здійснюють правове регулювання фізичної терапії, є: Національна стратегія з оздоровчої рухової активності на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація», затверджена Указом Президента України від 09.02.2016 р. [14], Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року», затверджена Постановою КМУ № 115 від 1.03.2017 р. [15].

Проте нині поняття «фізична терапія» відсутнє в чинному законодавстві України. На думку А. Герцика [6], О. Безпалової, Ю. Арешіної та О. Лянно [16], на території України донедавна термін «фізична терапія» не був поширений, і часто він ототожнюється з напрямом надання відповідних медичних послуг, що вивчає дію на організм природних і переформованих фізичних чинників, не включаючи застосування фізичних вправ. Така інтерпретація цього поняття не відповідає міжнародним стандартам ВООЗ та істотно звужує його зміст. Термін «фізична терапія» вживається міжнародною організацією, яка має назву «Світова Конфедерація фізичної терапії»; цією організацією встановлені стандарти практики у фізичній терапії [17].

Фізична терапія – процес, який спрямований на допомогу людям із функціональними, насамперед руховими, порушеннями. Ці порушення можуть бути вродженими чи набутими, тимчасовими, прогресуючими або непрогресуючими, а також вони можуть бути пов'язані з травмою або захворюванням. Надавачами таких послуг є фахівці з реабілітації – фізичні терапевти. Хоча фізичні терапевти не є лікарями, вони зобов'язані мати відповідну освіту, глибокі спеціальні знання з анатомії, фізіології тощо для змоги працювати з особами, що мають обмеження життєдіяльності. Такі спеціалісти можуть розробити для отримувача послуг режим тренувань, а також навчити правильному руху, виконанню того чи іншого виду діяльності, різноманітним вправам. Фізичні терапевти можуть працювати як у закладах охорони здоров'я, різних центрах, територіальних громадах тощо, так і займатися незалежною професійною діяльністю.

На думку І. Мордвінової та А. Ольховик, фізична терапія є цілеспрямованим використанням фізичних вправ для відновлення здоров'я, фізичного стану та працездатності людей різних соціальних верств [18].

У проєкті Закону України № 3668 «Про реабілітацію осіб з обмеженнями життєдіяльності» фізична терапія визначається як «процес забезпечення розвитку, максимального відновлення та підтримання рухової і функціональної спроможності осіб з обмеженнями повсякденного функціонування або таких дій, в яких можуть виникнути такі обмеження». Ця норма встановлює положення, за яким фізична терапія призначається, планується та здійснюється саме фізичним терапевтом або під його контролем.

Сучасні вітчизняні науковці і практики дійшли висновку, що дефініції «фізична терапія» та «фізична реабілітація» є тотожними за своїм змістом, оскільки фізична реабілітація, як і фізична терапія, включає комплексне застосування фізичних вправ і природних чинників із метою профілактики, лікування й відновлення здоров'я, фізичного стану та працездатності хворих та інвалідів [16].

Поняття «фізична реабілітація» визначається абзацом 19 ст. 1 Закону України «Про реабілітацію осіб з інва-

лідністю в Україні» [13] як система заходів, спрямованих на вироблення і застосування комплексів фізичних вправ на різних етапах лікування і реабілітації, що забезпечують функціональне відновлення особи. Проте зміст цього терміна істотно вужчий за сутність поняття «фізична терапія», включає лише вироблення і застосування комплексів фізичних вправ. Крім того, як уже наголошувалося раніше, вказаний нормативно-правовий акт регулює реабілітацію лише однієї категорії – осіб з інвалідністю, тоді як отримувачами послуг фізичної терапії є особи з обмеженнями повсякденного функціонування, отже, їх коло не обмежується особами з інвалідністю.

Спільними рисами надання таких послуг є:

1) мета надання – лікування й відновлення здоров'я, фізичного стану та працездатності хворих та інвалідів;

2) вони є елементами комплексу заходів із реабілітації у сфері охорони здоров'я;

3) суб'єктами їх надання є фахівці з реабілітації.

Виходячи з аналізу чинного законодавства, можна зробити висновок, що поняття «фізична реабілітація» та «фізична терапія» мають як спільні, так і відмінні риси. Фізична терапія є ширшим поняттям, ніж фізична реабілітація. Найважливішою спільною ознакою є те, що вони є частиною системи реабілітації у сфері охорони здоров'я, яка включає комплекс заходів різних видів такої реабілітації.

На підставі вищезазначеного можна виділити ознаки фізичної терапії, що її характеризують. Першою такою ознакою є її мета – забезпечення розвитку, максимального відновлення та підтримання рухової і функціональної спроможності осіб з обмеженнями повсякденного функціонування.

Другою характерною ознакою є коло суб'єктів, які можуть надавати послуги фізичної терапії, – фізичні терапевти. Такі фахівці здійснюють свою діяльність на професійній основі, можуть працювати як за наймом (бути найманими працівниками) в реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах, інших уповноважених суб'єктах господарювання, в складі мультидисциплінарних реабілітаційних команд, або здійснювати таку діяльність самостійно (самозайняті особи).

На сучасному етапі підготовки фізичних терапевтів розроблено та прийнято Стандарт вищої освіти України спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» першого (бакалаврського) рівня (Наказ Міністерства освіти і науки України 19.12.2018 р. № 1419), згідно з яким об'єктом діяльності фізичних терапевтів є рухові функції та активність людини, їх порушення та корекція з метою відновлення повноцінної життєдіяльності відповідно до бажань і потреб людини в умовах довкілля [19].

Професійна діяльність фахівця з фізичної реабілітації має на меті відновлення та покращення функціонального стану та загальне оздоровлення організму людини з використанням засобів фізичної культури і природних факторів. Фахівець із фізичної реабілітації добирає засоби і форми лікувальної фізичної культури, розробляє методiku застосування фізичних вправ на різних етапах лікування, планує і виконує програму подальшого функціонального відновлення і фізичної дієздатності хворого, виявляє і розширює резервні можливості організму, тренує його і готує до фізичних навантажень на роботі й у побуті, повертає до активної участі в житті суспільства [20].

Отже, фізичний терапевт є фахівцем із реабілітації в галузі охорони здоров'я, діяльність якого пов'язана зі зміцненням здоров'я, забезпечення розвитку, максимального відновлення та підтримання рухової і функціональної спроможності осіб з обмеженнями повсякденного функціонування без застосування ним медикаментозних, хірургічних або радіологічних засобів.

Третьою ознакою є спеціальний порядок надання такої допомоги. Надання таких послуг залежить від реабілітаційного періоду (гострий, післягострий, довготривалий)

та здійснюється на різних рівнях медичної допомоги (первинний, вторинний та третинний рівні).

Отже, інститут фізичної терапії, враховуючи її зміст, мету та призначення, а також суб'єктний склад, є окремим видом послуг реабілітації, а тому він обґрунтовано включений до системи реабілітації у сфері охорони здоров'я.

Висновки. Реабілітація у сфері охорони здоров'я включає широкий спектр як напрямів та видів такої реабілітації, так і кола осіб, які здійснюють такі послуги (фахівці з реабілітації) та їх отримують (особи з обмеженнями повсякденного функціонування). Інститут фізичної терапії є окремим видом реабілітаційної допомоги, він посідає особливе місце в системі реабілітації у сфері охорони здоров'я. Відносини, що виникають між пацієнтом та фізичним терапевтом (закладом охорони здоров'я, реабілітаційним закладом, відділенням, підрозділом, територіальною громадою тощо), є приватноправовими. Фахівець із фізичної реабілітації – фізичний терапевт – має

право здійснювати свою діяльність шляхом укладення трудових відносин із закладом охорони здоров'я, а також надавати відповідні послуги пацієнтам на договірній основі як самозайнята особа.

Характерними ознаками фізичної терапії як процесу забезпечення розвитку, максимального відновлення та підтримання рухової і функціональної спроможності осіб з обмеженнями повсякденного функціонування є її мета, коло суб'єктів, які можуть надавати послуги фізичної терапії, – фізичні терапевти, а також спеціальний порядок надання такої допомоги. Підставами надання послуг із фізичної терапії є відновлення та підтримання рухової і функціональної спроможності осіб з обмеженнями повсякденного функціонування, які можуть бути вродженими чи набутими, тимчасовими, прогресуючими або непрогресуючими, а також вони можуть бути пов'язані з травмою або захворюванням. Фізична терапія призначається, планується та здійснюється фізичним терапевтом або під його контролем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булеца С.Б. Право фізичної особи на життя та здоров'я як об'єкт цивільно-правової регламентації: порівняльно-правовий аналіз регулювання в Україні, Угорській, Словацькій та Чеській Республіках : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2005. 22 с.
2. Герц А. Договірні зобов'язання у сфері надання медичних послуг: дис. ... док. юрид. наук : 12.00.03. Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2016. 431 с.
3. Віткова В. Юридичне забезпечення права на медичну допомогу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Ужгород, 2017. 18 с.
4. Михайлов С. Цивільно-правова відповідальність у сфері надання медичних послуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2010. 17 с.
5. Пунда О.О. Поняття та проблеми здійснення особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини : монографія / за ред. З.В. Ромовської. Хмельницький-Київ : Вид-во Сергія Пантюка, 2005. 436 с.
6. Герцик А. До питання тлумачення термінів «фізична реабілітація» та «фахівець з фізичної реабілітації». *Теорія та методика фізичного виховання*. 2010. № 3. С. 45–48.
7. Стефанчук Р.О., Зелінський А.М. Право на здоров'я як особисте немайнове право фізичних осіб. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління і права*. 2003. № 2 (6). С. 40–45.
8. Конституції України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.11.2020 р.)
9. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 20.11.2020)
10. Про реабілітацію осіб з обмеженнями життєдіяльності : проект Закону України № 3668 від 3 грудня 2020 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69161 (дата звернення: 20.11.2020)
11. International classification of functioning, disability and health: ICF. Geneva, World Health Organization, 2001, 300 p.
12. Медицинское обслуживание и реабилитация: деятельность ВОЗ. URL: <https://www.who.int/disabilities/care/activities/ru/> (дата звернення: 11.12.2020)
13. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закони України від 6 жовтня 2005 р. № 2961-ІУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text> (дата звернення: 12.12.2020)
14. Про затвердження Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» : Указ Президента України від 9 лютого 2016 р. № 42/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2016#Text> (дата звернення: 12.12.2020 р.)
15. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року» : Постанова КМУ № 115 від 1 березня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.12.2020)
16. Беспалова О., Арешина Ю., Лянна О. Професійна підготовка фахівців з фізичної терапії та ерготерапії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 2(98). С. 3–12. URL: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2020.02/003-012>
17. WCPT – World Confederation for Physical Therapy. URL: http://www.wcpt.org/sites/wcpt.org/files/files/WCPT-Declarations_of_Principle.pdf (дата звернення: 16.12.2020)
18. Мордвінова І., Ольховик А. Підготовка студентів спеціальності «Фізична терапія» та «Ерготерапія» у країнах Європи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 1 (75). С. 152–161.
19. Стандарт вищої освіти України спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» першого (бакалаврського) рівня (Наказ Міністерства освіти і науки України від 19 грудня 2018 р. № 1419) / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/227-fizichna-terapiya-ergoterapiya-bakalavr.pdf> (дата звернення: 16.12.2020)
20. Фастівець А.В. Формування діагностичної компетентності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Полтава, 2015. 22 с.